

HAYVANCILIK SEKTÖRÜ RAPORU 2018

Tarım sektörleri arasında hayvancılık, katma değer yaratma imkanı en fazla olanıdır. Hayvancılık et, süt ve diğer hayvansal ürünler sanayii dışında, doğrudan hayvancılığa dayalı ilaç, yem ve hayvancılık ekipman sanayi kolları ile yeni istihdam alanları da yaratarak ekonomiye büyük katkı sağlamaktadır.

Ülkemiz, farklı iklim yapıları, değişik tür ve ırktan çeşitli hayvan varlığı ve halen büyük bir kısmı kırsal kesimde yaşayan nüfusu ile hayvancılık konusuna ayrı bir önem vermesi gereken konumdadır. Ancak son yıllarda bütün gelişmiş ülkelerde hayvansal üretimin toplam tarımsal üretim içindeki payı giderek artarken ülkemizde böyle bir artış sağlanamamıştır. Bunun nedenleri bakım ve besleme hataları, çevresel faktörler, hayvanlarımızın genetik kapasitelerinin yetersizliği ile hayvancılığa hala tarımın bir kolu ve tarımın sigortası olarak bakılmasıdır.

TÜRKİYE'DE HAYVAN VARLIĞI

Hayvancılık işletmelerinin en büyük giderini yem giderleri oluşturmaktadır. Yem giderleri hayvancılığın bazı dallarında toplam işletme giderlerinin % 70 ine kadar ulaşmaktadır.

Mera şartlarında yapılan hayvancılık karlı bir hayvancılıktır. Bu nedenle hayvan beslemede önemli bir yeri olan çayır ve meralar büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde 1950'li yıllardan itibaren tarıma açılmış olan çayır ve meralar 40 milyon hektardan 12 milyon hektara düşmüştür. Bu azalmanın yanı sıra aşırı ve düzensiz otlatma sonucu mera arazileri ağır tahribata uğrayarak fakirleşmiş, verimliliğini kaybetmiş ve büyük ölçüde erozyona maruz kalmıştır. Mevcut meralar hayvan varlığımızın kaba yem ihtiyacını karşılayacak durumda değildir. Hayvancılığı gelişmiş ülkelerde kaba yem ihtiyacının % 80-90'ı çayır meralardan karşılanırken, ülkemizde bu oran nadas alanları dahil % 38'dir. Ülkemizde mera alanlarının azalmasının başlıca nedenleri, bu alanların işlemeli tarıma açılmasının yanı sıra erken ve aşırı, başka bir deyişle kontrolsüz ve bilinçsiz otlatmadır.

Ülkemizde büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı sürekli azalmaktadır. Hayvanlardaki bu sayısal azalmaya karşılık, et ve süt verimi sığırlarda kısmen artarken, koyun ve keçilerde bir artış gözlenmemektedir. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında ülkemizin hayvan varlığı bakımından önemli bir potansiyele sahip olmasına karşın, hayvansal ürünler yönünden düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Türkiye’de yıllara göre sığır-manda-koyun-keçi varlığı incelendiğinde toplamdaki % pay oranı sığırda kısmen artarken, koyun varlığında azalma görülmektedir.

Çizelge-1. Türkiye’nin hayvan varlığı

YIL	Toplam	Sığır	Toplamdaki Payı %	Manda	Toplamdaki Payı %	Koyun	Toplamdaki Payı %	Keçi	Toplamdaki Payı %
2002	41.878.375	9.803.498	23,4	121,077	0,3	25.173.706	60,1	6.780.094	16,2
2003	42.104.672	9.788.102	23,2	113,356	0,3	25.431.539	60,4	6.771.675	16,1
2004	41.984.338	10.069.346	24	103,9	0,2	25.201.155	60	6.609.937	15,7
2005	42.453.194	10.526.440	24,8	104,965	0,2	25.304.325	59,6	6.517.464	15,4
2006	43.232.086	10.871.364	25,1	100,516	0,2	25.616.912	59,3	6.643.294	15,4
2007	42.870.109	11.036.753	25,7	84,705	0,2	25.462.293	59,4	6.286.358	14,7
2008	40.514.391	10.859.942	26,8	86,297	0,2	23.974.591	59,2	5.593.561	13,8
2009	37.688.958	10.723.958	28,5	87,207	0,2	21.749.508	57,7	5.128.285	13,6
2010	40.837.450	11.369.800	27,8	84,726	0,2	23.089.691	56,5	6.293.233	15,4
2011	44.793.487	12.386.337	27,7	97,632	0,2	25.031.565	55,9	7.277.953	16,2
2012	49.804.866	13.914.912	27,9	107,435	0,2	27.425.233	55,1	8.357.286	16,8
2013	53.042.643	14.415.257	27,2	117,591	0,2	29.284.247	55,2	9.225.548	17,4
2014	55.830.115	14.223.109	25,5	121,826	0,2	31.140.244	55,8	10.344.936	18,5
2015	56.051.937	13.994.071	25	133,766	0,2	31.507.934	56,2	10.416.166	18,6
2016	55.551.460	14.080.155	25,3	142,073	0,3	30.983.933	55,8	10.345.299	18,6
2017	60.417.333	15.943.586	26,4	161,439	0,3	33.677.636	55,7	10.634.672	17,6

BÜYÜKBAŞ HAYVAN YETİŞİRİCİLİĞİ

Sığırcılıkta yem veya yem ham maddelerin alımı, işçilik, elektrik, su, temizlik malzemeleri, veteriner hizmetleri, vergiler, faiz ve sigorta primleri ki bunlar cari giderler olarak bilinirler. Bunlar yılın her döneminde harcama gerektirir.

Bu giderlere karşılık besi işletmelerinin günlük geliri yoktur. Bütün giderler besi sonunda karşılanır.

Sığırcılıkta karlı olabilmek ve işletmenin devamlılığını sağlayabilmek için işletmenin kaba yemlerini kendi arazisinden temin etmesi, kesif yemini kendisinin hazırlaması, işçiliğin aile fertleri veya güvenilir kişilerce sağlanması, eti ve sütü değerinde satması gereklidir.

Sığırcılıkta karlılığı etkileyen en önemli etkenlerden biriside sürü büyüklüğüdür. 3-5 başlık bir işletmede kar beklemek zordur. Bu işletmelerde ancak aile fertlerinin iş gücü kar olarak kalır. Oysa 50-100 başlık işletmelerde karlılık daha fazla olur.

Çizelge-2. Türkiye’de sığır varlığı

Yıllar	Sığır Kültür (baş)	Sığır Kültür melezi (baş)	Sığır Yerli (baş)
2005	2 354 957	4 537 998	3 633 485
2006	2 771 818	4 694 197	3 405 349
2007	3 295 678	4 465 350	3 275 725
2008	3 554 585	4 454 647	2 850 710
2009	3 723 583	4 406 041	2 594 334
2010	4 197 890	4 707 188	2 464 722
2011	4 836 547	5 120 621	2 429 169
2012	5 679 484	5 776 028	2 459 400
2013	5 954 333	6 112 437	2 348 487
2014	6 178 757	6 060 937	1 983 415
2015	6 385 343	5 733 803	1 874 925
2016	6 588 527	5 758 336	1 733 292
2017	7 804 588	6 536 073	1 602 925

Türkiye’de büyükbaş et üretiminde kesilen etin payı 2017 yılında %87,8 iken küçükbaş etin payı %12 de kalmıştır. (Çizelge-3. ve 7.)

Çizelge-3. Büyükbaş et üretimi

YIL	TOPLAM BÜYÜKBAŞ	KESİLEN BÜYÜKBAŞ SAYISI	KESİLEN BÜYÜKBAŞ PAYI	BÜYÜKBAŞ ET ÜRETİMİ	BÜYÜKBAŞ ETİN PAYI
2002	9.924.575	1.784.217	18	329,259	78,3
2003	9.901.458	1.600.566	16,2	292,164	79,7
2004	10.173.246	1.866.407	18,3	366,949	82,1
2005	10.631.405	1.639.391	15,4	323,259	79
2006	10.971.880	1.760.655	16	342,479	78,1
2007	11.121.458	2.013.523	18,1	433,952	75,4
2008	10.946.239	1.743.358	15,9	371,953	77,1
2009	10.811.165	1.506.930	13,9	326,291	79,1
2010	11.454.526	2.617.966	22,9	621,971	79,7
2011	12.483.969	2.579.020	20,7	646,52	83,2
2012	14.022.347	2.798.460	20	801,08	87,5
2013	14.532.848	3.433.126	23,6	869,628	87,3
2014	14.344.935	3.714.457	25,9	882,524	87,5
2015	14.127.837	3.766.468	26,7	1.015.251	88,3
2016	14.222.228	3.901.806	27,4	1.059.546	90,3
2017	16.105.025	3.608.238	22,4	988,821	87,8

Yıllar boyu izlenen hükümet politikaları çiftçiliği ortadan kaldırıncı, tarımın şirketleşmesine hizmet edici, kırdan kente göçü tetikleyici politikalardır. Ülkemizde uzun yıllardır popülist eğilimlerin ağırlık kazanması sebebiyle, tarımda uygulanan destekleme politikaları ekonomiyi ve istikrar tedbirlerini olumsuz etkilemektedir. Serbest piyasa şartlarının tam oluşmaması, devletin tarımda belirleyici unsur olması ve bütçe dışı finansman kaynaklarına sıkça başvurulması Hazine'ye maliyet artırımından başka bir şey getirmemektedir. Bunun nedeni, ülkemizde taban fiyatlar belirlenirken, siyasi tercihler ve oy kaygısının ön plana çıkmasıdır. Dünya şartları ile uyumlu olmayan fiyatlar nedeniyle borsalar çalışmamakta, ithalat cazip hale gelmekte ve Ziraat Bankası bütçe dışı kaynak aramak zorunda kalmaktadır. Aktarılan bu kaynaklar doğal olarak devletimizin her yıl katlanan borç oranlarını artırmaktan başka bir işe yaramamaktadır.

Çizelge-4. Sığır ithalatı

Ülke Adı	2017	2017	2017	2018	2018 (Ocak-Mayıs)	2018	2013-2018	2013-2018	2013-2018
	Canlı ağırlığı (Kg)	Baş	Dolar	Canlı ağırlığı (Kg)	Baş	Dolar	Mayıs Sonu	Mayıs Sonu	Mayıs Sonu
Uruguay	82.373.288	309,382	319.151.606	57.220.725	207,329	203.100.557	148.448.153	779,951	788.582.174
Brezilya	50.783.262	169,365	171.295.613	41.077.173	158,102	150.883.794	88.721.562	278,516	285.754.906
Macaristan	25.549.836	73,526	99.604.204	14.640.412	37,162	57.830.503	530.821.942	254,467	334.508.323
Çek Cum.	31.303.831	83,549	131.188.006	14.332.742	40,981	60.557.517	65.565.666	143,819	278.871.531
Fransa	6.165.194	21,194	26.262.576	260,462	902	944,114	34.038.230	119,765	141.420.190
Avustralya	11.747.640	38,671	52.866.622				37.789.740	111,405	173.710.498
Almanya	16.500.023	35,109	86.505.744	5.571.123	13,371	32.623.131	53.355.080	106,721	273.448.497
Slovakya	8.075.682	22,281	34.040.020	4.666.177	12,695	20.095.957	26.134.689	79,176	110.575.965
Avusturya	10.304.215	21,12	56.906.562	8.264.634	23,368	40.332.450	30.815.838	72,175	163.904.659
ABD	902,104	2,464	4.183.784	1.367.241	3,651	8.521.100	18.865.413	52,458	121.741.661
Romanya	12.470.281	36,165	45.869.887	8.923.682	29,872	40.339.101	21.393.963	78,679	86.208.988
İrlanda	10.142.726	31,02	45.982.414	5.909.881	17,365	24.766.313	16.790.095	66,172	73.527.383
İspanya	17.079.730	31,41	58.015.621	7.237.612	13,905	25.325.007	24.317.342	62,712	83.340.628
Letonya	1.257.388	4,594	5.338.663	556,981	1,961	2.114.663	6.209.238	50,768	27.036.722
Şİİİ	1.304.055	5,74	6.247.866				4.292.938	48,807	17.924.302
Estonya	1.305.459	3,467	5.624.869	750,337	2,013	3.389.468	6.080.086	50,82	27.530.783
İtalya	988,435	2,556	3.572.058	637,611	1,929	3.312.562	4.859.331	50,736	21.290.367
Litvanya	890,467	1,976	3.057.589	279,469	675	903,641	1.888.410	49,482	7.703.256
Meksika							1.343.270	48,807	6.850.247
Belçika	207,007	748	779,569	191,392	633	1.088.252	1.888.410	49,44	4.402.871
Yunanistan							383,854	48,807	1.840.417
Danimarka	566,795	1,473	3.381.823	186,147	477	1.168.821	814,142	49,284	4.876.536
Hollanda							112,34	48,807	596,587
Hindistan							16,989	48,807	91,777
Bulgaristan							15,9	48,807	51,205
TOPLAM	289.917.418	895,81	1.159.875.096	172.073.801	566,391	677.296.951	1.124.962.621	2.799.388	3.035.790.473

KÜÇÜKBAŞ HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin sorunlarının bir kısmı tarımın genel sorunlarından kaynaklanmaktadır. Sorunlar daha çok yetiştirme ve sağlıkla ilgili olmakla birlikte, önemli bir kısmı besleme ve yemleme ile yakından ilişkilidir.

Damızlığa ilişkin Sorunlar: Türkiye`deki koyun ve keçi ırkları genelde verim düzeyleri düşük ırklardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında başlatılan merinoslaştırma çalışmaları bırakılmış, değişik kurumlar tarafından geliştirilen yeni ırk ve genotipler yaygınlaştırılamamıştır. Günümüzde küçükbaş hayvan yetiştiricileri kaliteli damızlık hayvan bulmakta zorlanmaktadır.

Yem ve Besleme Sorunları: Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde en büyük maliyet kaynağı yemdir. Ancak koyunların tükettikleri yemlerin %70-80`i mera, otlak ve yayla gibi doğal alanlardan karşılandığı için yem giderleri diğer çiftlik hayvanlarına oranla daha düşüktür. Öte yandan keçiler koyunlara göre daha dik, dağlık ve ormanlık alanlardaki meraları iyi bir şekilde değerlendirebilmekte, otlar kurduğunda, çalı formundaki bitkilerin yapraklarından da yem olarak etkin bir şekilde yararlanmaktadır.

Küçükbaş hayvanların beslenmesine ilişkin sorunlara bakıldığında öncelikle kaliteli kaba yem açığı sorunu öne çıkmaktadır. Türkiye`de kaliteli kaba yem, çayır ve meralar ile yem bitkileri üretimi olmak üzere iki kaynaktan sağlanmaktadır.

Ülkemizde kaba yem açığının kapatılabilmesi için yapılması gerekenler şöyle özetlenebilir;

Çayır ve meraların zamansız, aşırı ve düzensiz otlatılması engellenmeli, ıslahı üzerinde ciddiyle durulmalıdır.

Meraların tespit, tahdit ve tahsis çalışmaları bitirilerek münavebeli otlatmaya geçilmelidir.

Ekim nöbeti içerisinde yem bitkilerine yer verilmelidir.

Anız atıkları hayvan yemi olarak değerlendirilmelidir.

Sertifikalı yem bitkisi tohumu için verilen teşviklere devam edilmelidir

Yem bitkileri üretiminin artırılması için hububat ve endüstri bitkileri ile rekabet güçleri artırılmalıdır.

Yem bitkileri ekiliş alanlarını artırmak için ekiliş alanlarına göre desteklerin kademeli olarak artırılması gereklidir.

Silajlık yem bitkisi yetiştirme ve silaj yapımı konusundaki teşvikler artırılmalıdır.

Balya silajı yapımı gibi yeni kaba yem muhafaza yöntemleri yaygınlaştırılmalıdır.

Çizelge-5. Türkiye’de küçükbaş hayvan varlığı

Yıllar	Koyun (Yerli) (baş)	Koyun (Merinos) (baş)	Keçi (Kıl) (baş)	Keçi (Tiftik) (baş)
2005	24 551 972	752 353	6 284 498	232 966
2006	24 801 481	815 431	6 433 744	209 550
2007	24 491 211	971 082	6 095 292	191 066
2008	22 955 941	1 018 650	5 435 393	158 168
2009	20 721 925	1 027 583	4 981 299	146 986
2010	22 003 299	1 086 392	6 140 627	152 606
2011	23 811 036	1 220 529	7 126 862	151 091
2012	25 892 582	1 532 651	8 199 184	158 102
2013	27 485 166	1 799 081	9 059 259	166 289
2014	29 033 981	2 106 263	10 167 125	177 811
2015	29 302 358	2 205 576	10 210 338	205 828
2016	28 832 669	2 151 264	10 137 534	207 765
2017	31 257 408	2 420 228	10 419 027	215 645

Çizelge-6. Koyun ithalatı

	2017	2017	2017	2018	2018	2018	2013-2018	2013-2018	2013-2018
				(Ocak- Mayıs)	(Ocak- Mayıs)	(Ocak- Mayıs)	(Mayıs Sonu)	(Mayıs Sonu)	(Mayıs Sonu)
ÜLKELER	Canlı ağırlığı (Kg)	Baş	Dolar	Canlı ağırlığı (Kg)	Baş	Dolar	Canlı ağırlığı (Kg)	Baş	Dolar
Avustralya	8.846.267	239,21	32.043.505				11.691.192	301,525	38.481.515
Bulgaristan	148,417	2,475	535,08	90,29	1,83	408,393	1.516.200	27,493	6.042.479
Estonya				6.405.927	172,498	23.086.370	6.405.927	172,498	23.086.370
Hırvatistan							83,236	2,163	879,263
Macaristan	87,405	1,474	413,677	604,801	9,779	2.215.808	1.486.131	25,701	6.242.667
Rusya Federasyonu							122,5	2,578	983,585
Ukrayna	818,747	18,964	1.592.064	683,091	15,778	947,212	1.782.864	41,302	3.408.665
Yunanistan							128,465	2,731	495,969
Romanya				1.210.047	25,027	3.946.618	1.210.047	25,027	3.946.618
TOPLAM	9.900.836	262,123	34.584.326	8.994.156	224,912	30.604.401	24.426.562	601,018	83.567.131

Çizelge-7. Küçükbaş et üretimi

YIL	TOPLAM KÜÇÜKBAŞ	KESİLEN KÜÇÜKBAŞ SAYISI	KESİLEN KÜÇÜKBAŞ PAYI	KÜÇÜKBAŞ ET ÜRETİMİ	KÜÇÜKBAŞ ETİN PAYI
2002	31.953.800	4.692.858	14,7	91,282	22
2003	32.203.214	4.161.084	12,9	74,493	20
2004	31.811.092	4.504.485	14,2	80,015	18
2005	31.821.789	4.834.047	15,2	86,133	21
2006	32.260.206	5.566.457	17,3	96,032	22
2007	31.748.651	7.685.214	24,2	141,659	25
2008	29.568.152	6.356.428	21,5	110,491	23
2009	26.877.793	4.603.390	17,1	86,308	21
2010	29.382.924	8.093.130	27,5	158,747	20
2011	32.309.518	6.733.638	20,8	130,394	17
2012	35.782.519	5.467.921	15,3	114,764	13
2013	38.509.795	6.299.135	16,4	126,497	13
2014	41.485.180	6.767.528	16,3	125,747	12
2015	41.924.100	7.007.652	16,7	134,011	12
2016	41.329.232	5.839.980	14,1	113,496	10
2017	44.312.308	7.203.204	16,3	137,583	12

Türkiye’de hayvancılıkta yaşanan sorunlar:

1. Düşük verimli yerli ırklar: Mevcut sığır sayısının yüzde 36’sı ve koyun sayısının yüzde 97’si düşük verimli yerli ırklardan oluşmaktadır. Hayvancılığın ıslahına gerekli önem verilmediğinden dolayı verimlilik oldukça düşüktür.
2. İşletme büyüklüklerinin küçük olması: Optimum işletme büyüklüğü tespit edilerek üretim yapılmalıdır. Küçük işletmelerde maliyet dezavantajı işletmeler için büyük bir problemdir.
3. Uygun teknoloji ve yeterli hijyene sahip olmayan işletmeler: Gelişen dünyanın gereksinimlerine cevap vermeyen emek-yoğun ve sağlıksız üretim yapan işletmeler kaliteli üretimden uzaklaşmakta ve yok olmaya mahkum olmaktadır.

4.Yem fiyatları ile ürün fiyatları arasındaki dengesizlik: Yem fiyatlarının pahalılığı yüzünden üretim yapamaz hale gelen hayvancılık işletmelerinde, ürün fiyatlarına paralel yem fiyatı uygulanmasının yapılmasının hiç şüphesiz maliyetlerini düşürerek daha ucuza üretim yapmalarına imkan sağlayacaktır.

5.Hayvan hastalıkları ile mücadelenin yetersiz oluşu: Yeterli derecede bilinçli olmayan kişilerce yönetilen ve kırsal kesimde geleneksel yöntemlerle üretim yapmaya çalışan işletmelerin varlığı hayvan hastalıklarının bertaraf edilmesinde sıkıntılara yol açmaktadır.

6.Pazarlama zincirinin uzunluğu ve örgütlenmenin yetersiz oluşu: Örgütlenmenin oldukça zayıf olduğu bu sektörde pazarlama zincirinin de uzunluğunu göz önüne aldığımızda üreticilerin yaşadığı sıkıntıların hiç de hafife alınmayacak, oldukça büyük sorunlar olduğu görülmektedir.

Üretici Birlikleri ticari faaliyetler yapmak yerine hayvancılığın önündeki sorunları giderecek çözümlere odaklanmalıdır.

Üretici birlikleri çiftçinin eğitilmesi, AR-GE faaliyetlerinin yapılması, ihracata yönelik çeşitlerin geliştirilmesi, kalitenin geliştirilmesi, piyasa araştırmaları promosyon gibi faaliyetlere yönelmelidir.